

MATERIALS PER A LA HISTÒRIA DE LA SOCIOLOGIA A CATALUNYA*

TERESA TORNOS: Jo vull parlar..., presentar l'acte en nom de l'equip de direcció de la revista *Papers*, que ens vàrem plantejar fa ja uns quants dies la possibilitat de commemorar el vintè aniversari de l'edició del primer número de la nostra publicació, la qual es va coure durant el setanta-dos, però em sembla que no va sortir al carrer fins al gener del setanta-tres. La idea era commemorar, i commemorar vol dir fer una doble tasca: reflexionar sobre la feina feta que havia sigut i que ha sigut, la sociologia catalana a través de la revista durant aquest període, i per fer aquesta reflexió recuperar una miqueta la història de la pròpia sociologia, de la pròpia revista. Recuperar la història i fer-ne una miqueta de reflexió em semblava que era un exercici dels millors que es poden fer avui en dia per combatre les pastilles d'amnèsia que prenem cada matí, però no des de la nostàlgia, sinó precisament per reconèixer-nos millor. De tota manera, tampoc volíem donar-hi més transcendència, perquè el que intentàvem era que aquesta història no quedés com un exercici nostàlgic dels que ja tenim certa edat, i no vull fer..., no desisteixo de comentar-vos com hem rigut tot venint amb el Josep Maria Masjuan, perquè l'últim número que hem publicat és d'envelliment... No és per això, no és al·legòric, sinó perquè pensàvem que l'ideal era fer aquest exercici per transmetre el coneixement que ja tenim a les generacions futures.

La revista molts de vosaltres que escolteu o que no escolteu heu ajudat a fer-la i sabeu bé què vol dir. La meua aportació va canviar de perspectiva el dia que, aprofitant un dels congressos que ha fet la Federació d'Associacions de Sociologia a l'Estat espanyol, avui ha canviat de nom com ja sabeu, fent una taula amb directors i directores de revistes de sociologia de l'estat vaig descobrir que les nostres penes no eren tantes... Aprofitant aquella dita en castellà que diu: «consuelo de muchos remedio de tontos», no la sé ben bé, no la recordo. Per què?, perquè déu n'hi do el treball que s'havia fet des de la revista tot i comptant que només teníem darrera un departament. Habitualment les altres, totes, havien tingut o bé una institució oficial, com és el cas de la *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, o bé una facultat, com és el cas de la Complutense. Però déu n'hi do la feina que s'havia pogut realitzar, i amb això

*Taula rodona celebrada el 12 de maig de 1993 a la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia.

no vull fer un triomfalisme exacerbant, però déu n'hi do la valoració moderadament optimista que calia fer del que havíem... del que s'havia aconseguit fer, si teníem present que havia estat només la feina impulsada per un departament de sociologia... Per aquells que coneixeu la història del departament, que avui no commemorem..., no sempre ha estat al davant d'una força importantíssima. Tot i així, la revista cal reconèixer que és, a més, la revista degana de les de sociologia i una de les pioneres de les que es fan a l'estat. Ha patit quasi totes les incidències i intermitències de totes les revistes que ens acompanyen en aquest afer i aquesta temàtica a tot l'estat. Hem intentat mantenir, jo penso, l'obertura cap a d'altres ciències socials... perquè vosaltres sabeu que la sociologia des dels seus orígens té una vocació imperialista i és molt globalitzadora.

Sí, és cert, com veureu després, especialment quan el número sigui publicat, perquè d'això d'aquí en sortirà un número. Hi ha hagut un canvi profund a la revista a partir que hem tingut una facultat, la facultat en la qual estem, perquè la institucionalització, no hi ha cap dubte, és una eina poderosa per expandir el coneixement, especialment aquell coneixement que sense el suport universitari no resisteix. Com us he dit, aquest número, aquest acte, un cop transcrita la mesa i l'aportació d'aquells que vulgueu parlar després en el col·loqui, serà reproduït a les pàgines del número 42 de la revista *Papers*, que pretén en el seu sumari d'acomplir una doble fita: d'una banda oferir materials per reelaborar posteriorment la història de la sociologia a Catalunya, i d'algun manera la història de la revista n'és part, i, d'una altra banda, oferir un material analític que s'està elaborant en aquests moments, perquè alguns dels que ens acompanyen ens estan ajudant a fer aquest número 42 a partir d'una anàlisi de contingut del que és la revista.

Aquesta anàlisi de contingut reproduirà, a més a més, un petit índex analític, temàtic i de noms del que ha estat la revista fins ara. Això és el que tenim en aquests moments assegurat, també hi haurà una bibliografia per fer la història de la sociologia, continuant amb el que alguns ja coneixem, i pretenem a més a més comptar amb l'aportació d'alguns altres autors que saben bé la història de la sociologia a Catalunya. Farem un acte de presentació d'aquest exemplar quan estigui damunt de la taula, com ara aquests, i en aquells moments, pensem, serà, també si voleu, el moment de donar-hi una amplitud més institucional. Perquè la revista *Papers* ja tindrà vint anys, no només perquè ho diem, sinó també perquè hi haurà uns materials que quedaran escrits i així ho constataran.

Quan ens vam plantejar fer aquest acte vam estar, com podeu suposar, rumiant qui podria venir a explicar-nos allò que volem explicar-vos avui. Finalment vam decidir que serien les persones que jo us presentaré a continuació. Amb la seva presència persones som conscients que hi ha algunes absències,

potser la més notòria per qui sapigueu una miqueta la història de la sociologia a Catalunya, del departament en concret, de l'Autònoma en especial i de la revista, potser hi trobareu a faltar molta gent, jo només us en citaré una: és l'Antoni Jutglar. Per moltes raons avui l'Antoni no hi és, però pensem que, de tota manera, la tria que hem fet des de l'equip de direcció és una de les més excel·lents, no l'única, però sí de les més excel·lents. Aleshores vam pensar que l'Enric Lluch, que ens acompanya, podria, amb la seva portentosa memòria i saviesa, explicar-nos amablement allò que sap, i en sap molt, us ho puc assegurar, del que va ser ara fa vint anys la història de la Universitat Autònoma en general i de l'inici de les ciències socials en la pròpia Autònoma. A continuació el Joan Estruch, amb molta saviesa i tanta memòria com la del Lluch, però molt més concretament, ens parlarà del cas del Departament, és a dir que feia o com era el Departament que va impulsar l'aparició de la revista. I vam pensar que no estaria de més sinó que calia parlar explícitament de la història de la sociologia que en aquells moments no era a la Universitat Autònoma, i és per això que vam aprofitar la presència, també al Departament, de Josep Maria Masjuan. Josep Maria Masjuan, que ens explicarà, gràcies també a la molta memòria i saviesa que té, la sociologia que en aquells moments no era al projecte de la revista, ni acompanyava el projecte del Departament i de l'Autònoma. Com alguns ja deveu saber, i com alguns després sabreu, la sociologia en aquest país no va néixer ja institucionalitzada, sinó que la seva institucionalització ha recorregut un llarg camí, i el Josep Maria ens en farà després un petit resum, no tota la història... Ja us he dit abans que aquest és un acte informal i col·loquial. No pretenem l'exhaustivitat, sinó generar, col·locar una primera pedra per posar els materials necessaris perquè algú pugui algun dia, si se li acut, fer-ne una història més rigorosa, amb més exhaustivitat, i que pugui recuperar els materials que avui aquí... Per tant, jo ja callo i passo la paraula a l'amic Enric si vol començar a explicar-nos...

ENRIC LLUCH: M'han convidat, ja ho heu sentit, perquè no sóc de sociologia, perquè no sóc de la Facultat, i perquè sóc un dels destinataris del *Papers* número quaranta¹. Cap allà els anys 1957-1959 s'inicià el segon franquisme. Aquest segon franquisme en els anys seixanta començà a rebre l'impacte del moviment obrer i del moviment dels estudiants, i també, ofegat una mica per la marxa esponerosa del moviment dels estudiants, pel moviment de professors, de professors que en aquell moment ens van intentar de dir-ne professors no-numeraris. Aquest combat polític en el camp universitari es va traduir en

1. El número 40 de la revista *Papers* està dedicat monogràficament al tema de l'envelliment (nota del transcriptor).

una sèrie d'accions i d'actuacions que en el cas de la Universitat de Barcelona que, conjuntament amb les Escoles d'Enginyers i d'Arquitectes, era l'única universitat de Catalunya... Costa ara bastant situar-se en un punt en el qual només hi havia una sola universitat, ara que ja en tenim vuit o potser vuit i mitja si comptem Manresa o Vic, i això ja en serien nou o nou i mitja... Doncs és difícil situar-nos quan només teníem un sol edifici o una sola universitat.

La manera com es va produir la lluita a la universitat entorn de la fundació d'un sindicat d'estudiants, el sindicat unificat, o únic, integrat de tots els estudiants d'un sector de Barcelona, es pot concentrar en aquell acte que se'n diu la «caputxinada» i la posterior expulsió de seixanta-nou professors d'universitat poc importants, acadèmicament parlant, en sentit administratiu. N'hi ha alguns que ja han fet molta carrera. I altres lluites a la universitat de Madrid van provocar una situació que no havia passat mai al règim del general Franco, i és que un ministre va dimitir. Aquell ministre es deia Manuel Lora Tamayo, era un dels que havien firmat l'expulsió a perpetuïtat d'aquells seixanta-nou professors amb el rector de Barcelona, Sr. García Valdecasas... I aquest home no va poder resistir el combat, per dir-ho d'alguna manera... S'havia sancionat, s'havia expulsat, s'havia multat i les coses no s'arreglaven, i va dimitir. El vicepresident del govern Sr. Carrero Blanco va quedar tan... traumatitzat que no va gosar explicar-ho al Sr. Francisco Franco: que un ministre li havia dimitit. De tota manera, el ministre se'n va anar a Sevilla i no contestava ni al telèfon... fins que Carrero va dir a Franco: «Franco, aquest noi ha plegat».

Aleshores a cuita-corrents van buscar un suplent, van buscar un catedràtic de dret administratiu que sabia vuit o deu idiomes, entre els quals el llatí i el grec, i que havia tingut càrrecs diversos dintre el govern però mai a nivell ministerial. Aquest senyor es deia José Luis Villar Palasí i era d'origen valencià. Aleshores, amb una empena nova va pensar que feien falta noves universitats i va tenir la idea de fer la universitat segona de Madrid i la universitat segona de Bilbao amb el nom d'autònomes. Aleshores, el seu germà, que era regidor de l'ajuntament de Barcelona i es deia Vicenç Villar Palasí, li va dir a son germà que també a Barcelona faria falta una segona universitat. Aleshores José Luis li va replicar que qui la faria, i ell va dir: «Jo mateix». En el decret de constitució de les autònomes hi ha tres universitats: Madrid, Bilbao i Barcelona, l'any seixanta-vuit; en el cas de Madrid i Bilbao hi ha pressupost, però en el cas de Barcelona, no, perquè no estava pensat, per tant es va començar sense pressupost, pressupost nul.

De manera que, de germà a germà i traient partides diverses de les que el ministeri tenia destinades a activitats variades, van aconseguir una mica de pressupost, amb el qual van engegar quatre facultats. L'any 68-69 la Facultat de Lletres, la Facultat de Medicina, la Facultat de Ciències Econòmiques i la

Facultat de Ciències, les de veritat, aquelles ciències que s'anomenen de coeixement objectiu.

Aleshores, per tant, de les quatre facultats, la de Lletres i la d'Econòmiques, que són les que conec una mica, van néixer realment amb una empena, jo diria, intel·lectual i política d'una consistència considerable. Per exemple, de la comissió promotora de l'Autònoma en va ser secretari general el Sr. Antoni Serra Ramoneda, una persona amb coneixements i unes actituds. El primer degà d'Econòmiques va ser el Sr. Joan Sardà, que havia arreglat l'economia veneçolana, que és una d'aquelles coses que sembla impossible de fer a la vida, i la va arreglar. Hi havia també, darrera de la Facultat d'Econòmiques, el servei d'estudis de dos o tres bancs; per exemple, Banca Catalana. En un dels pisos de l'edifici del Passeig de Gràcia podies trobar qualsevol, per exemple en Josep Maria Bricall o el Sr. Cullerell, que ara surt a molts diaris, i d'altres amics d'ells una miqueta més joves, en un grup d'estudis que més o menys rebia un suport de Banca Catalana. Un altre servei d'estudis era el del Banc Urquijo, que humorísticament li dèiem el Banc Urquix, i aquí alguns dels companys de la tau-la hi havien fet alguna activitat, no?

A la Facultat de Lletres havien trobat un home, que és Frederic Udina i Martorell, habitant de les casetes del Turó de Sant Pau, que de vegades podeu trobar amb un cotxe a tota velocitat anant pel campus, a tota velocitat vol dir tant com permet el cotxe més vint quilòmetres; és a dir, un veritable gran conductor d'automòbils. Doncs amb el mateix dinamisme amb què portava l'automòbil va posar en marxa la Facultat de Lletres. El primer any 68-69 van engregar una carrera de Lletres en la qual van posar el pla d'estudis que es va aprovar al seixanta-nou. L'estiu del seixanta-nou, el setembre del seixanta-nou, es va aprovar un pla d'estudis on hi havia dues sociologies: sociologia a primer, sociologia a segon, un i dos com si diguéssim. Això lligava o no lligava, però en tot cas era una premonició. El Sr. Udina havia tingut un germà, Jordi Udina, que havia estat ajudant de la Universitat Autònoma de Barcelona de veritat, o sigui la de l'any trenta-dos, i, per tant, havia estat molt a prop de l'experiència, de la qual ell havia estat alumne o potser professor ajudant. Teníem aquí una persona d'un pensament jo en diria conservador i un pensament que no en diria jo conservador, però sí una estructura intel·lectual catalana i coneixedor de la història de Catalunya. De tal manera, doncs, que l'Udina agafa molta empena i intenta recuperar professors de l'Autònoma d'abans de la guerra, i ho aconsegueix en algun cas, per exemple un filòsof que va tornar de Caracas i que ell hi va incorporar, en Valentí Fiol, aquest gran jurista dels nostres clàssics, dels clàssics grecs i llatins... No, no, sí són nostres perquè són europeus. Aleshores es va començar, per tant, amb una empena intel·lectual i política molt forta.

El Vicenç Villar Palasí era un valencià que només s'expressava en castellà, però que dominava perfectament un valencià fins i tot diria jo culte. De tota

manera que hi va haver sempre una opció, per exemple, que al castellà se li digués sempre llengua castellana. Després els nostres independentistes ho han traduït per llengua espanyola, però durant molts anys nosaltres a la Facultat de Lletres del castellà en dèiem castellà, que és el que hem dit els catalans durant molts segles, el que diuen els portuguesos, diuen a l'Amèrica Llatina, etc. Ara en diem espanyol, bé. Hi va haver molt clara la idea que havíem de fer una convivència de les llengües i cultures catalana i castellana. Amb aquests elements bastant senzills vàrem començar la Facultat de Lletres al 68-69 al claustre de Sant Cugat del Vallès, al claustre del monestir de Sant Cugat del Vallès... Perquè la Diputació..., perquè, és clar, aquesta gent també era a la Diputació de Barcelona, no?, i aleshores doncs amb una sabata i una espadenya vam engegar les classes, vam fer les aules i allí vam treballar dos o tres anys fins que es va tenir habilitat Bellaterra.

En aquesta Facultat de Lletres de què parlo, per dir unes paraules, poques, de la sociologia, doncs, hi havia un ambient quasi familiar. Per començar, entre els ambients antifranquistes la nostra universitat en principi era vista com a selectivista, elitista i venuda al règim. És a dir, era una operació..., era una recuperació de persones que a través d'aquesta universitat i amb una façana nova... De manera que, de moment, els partits de l'oposició estaven en contra de l'Autònoma. Explicaré una anècdota personal. Quan em varen demanar de venir a treballar a la universitat, la persona que m'ho havia de dir no es va atrevir a telefonar-me per oferir-me de treballar en un lloc de tanta perdició como seria aquesta Universitat Autònoma. Hi va intervenir un director teatral de Tortosa: «Mira, Enric, no gosen demanar-te si...» I dic: «Escolta, no, doncs abans que tu m'acabis la pregunta ja et contesto que sí que vull». És a dir, la situació era una visió molt equivocada que en un parell d'anys es va resoldre. De totes maneres s'ha de dir que les facultats depenen dels seus mèrits. Per exemple, en el 68-69, anys en els quals jo encara no hi era, a l'acabament del curs en el claustre hi havia, com a tots els claustres, una sala capitular que és on hi ha els canonges, on els frares es reuneixen per arreglar les seves coses. Doncs a la sala capitular, quan es va acabar el primer curs es va fer una reunió amb els pares dels alumnes, i, per tant, sí que hi havia uns elements excessivament paternalistes que donaven una imatge una miqueta diferent. Al cap d'uns pocs anys les coses es van, diguem, normalitzar del tot.

En el primer any de carrera de Lletres, hi havia matèries d'humanitats, però al segon any, segons el pla vigent, hi havia geografia, i per tant al segon any, que és quan em van demanar de venir, hi vam entrar dos geògrafs, que són Garcia Ramon, que és catedràtica del Departament de Geografia d'aquí, i jo mateix, no? En aquest segon curs ja es va trencar el tabú d'ignorar aquells seixanta-nou professors que havien estat expulsats. Aleshores, a l'estiu del seixanta-nou, al juliol, a la Corona d'Aragó, a l'edifici del carrer dels comtes de

Barcelona, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Udina va rebre en un mateix matí el Josep Fontana, l'Antoni Jutglar, altres persones i jo mateix. I... estàvem expulsats a perpetuïtat.

Era la incongruència del segon franquisme..., en el qual al llarg dels seixanta tenien tres o quatre ministres de l'Opus Dei, de modernització, de Plan de Desenvolupament, d'una gran debilitat política-intel·lectual, encara que d'una gran força repressiva, policial i militar. Però havien perdut la batalla intel·lectual, no?... I el comerç s'obria i venien turistes, i tot això no tenia gaire aguant... d'aguant en va tenir fins que el Sr. Franco es va decidir a morir-se. De totes maneres, d'aguant, aguant estructural no n'hi havia. Passaven coses tan incongruents com que tu l'any seixanta-sis sabessis que mai més podries treballar en cap universitat d'Espanya i que l'any seixant-nou et cridessin per treballar en una universitat d'Espanya.

Aleshores l'Antoni Jutglar va sintonitzar molt bé amb el Frederic Udina. No pensaven en res igual, eren l'antinòmia total en totes les qüestions, però l'Udina va veure que tenia al davant una persona que per començar li faria de pont amb aquests suposats enemics del règim que no voldrien mai treballar a l'Autònoma. Per tant seria un procés de normalització, de convivència entre persones diferents, i dinàmic i jove, amb empena, i persuassiu..., que havia fet alguns llibres i que parlava de coses com història i sociologia i ciències socials. I diríem que en Jutglar va fer com de, diríem, de degà pràctic de la facultat durant molt de temps. Per tant, amb això comença una cosa totalment nova, que és que a la Facultat de Lletres s'introdueix per primera vegada un departament que primer es deia de ciències socials que a la capçalera, al «membrete» que es diu en castellà, deia Departament de Ciències Socials, però de seguida, en aquest quadernet que crec que és el primer que es va fer a l'Autònoma, que diu 1970, aleshores aquí tinc Departament de Sociologia. Joan Estruch no em deixarà mentir. Aleshores us diré uns noms, eren tots en castellà perquè ens els traduïen, eh? Són: Juli Busquets, Antoni Jutglar, Jaime Lanasa, Ricard Moragas, i posat a mà dreta, amb lletra meua, Josep Burcet, de Girona, José Cano Tembleque, que va treballar molts anys aquí, Antoni Tulla i Joan Estruch, que van incorporar-s'hi, em sembla, en aquell mateix curs 69-70 o 70-71. Per tant, en principi, aquest era el conjunt. Llavors hi ha els geògrafs, barrejats aquí. Hi ha el Joan Estabella, el Lluch, etc., García Ramon. Però després hi havia els ajudants que són noms que també deuen conèixer, com en Jesús Marcos, que era del departament i que s'ocupava del COU de la universitat, com també la sociòloga Ana Yetano, que ara fa d'historiadora. És a dir, que hi va haver aquesta mena de ciències socials, aquesta sociologia, i això es traduïa que hi havia una llicenciatura de ciències socials a Lletres i que no hi hauria mai una llicenciatura de geografia. Quan ens van llogar, als geògrafs ens van dir: «No és per fer una llicenciatura de geografia», cosa que em

semblava natural perquè tot just s'estava començant a muntar a Barcelona i em semblava molt difícil de muntar-ne dues. I, per tant, era per contribuir a Història amb aquesta sociologia amb unes aportacions de geografia humana i així.

Això anava marxant més o menys tranquil·lament. La Facultat d'Econòmiques es va apuntar amb el nom de Ciències Econòmiques i Empresariales, no Ciències Econòmiques, Socials i Empresariales o bé Ciències Econòmiques, Empresariales i de la Societat, o bé qualsevol altra denominació, sinó simplement d'Econòmiques i Empresariales. Aleshores, en aquest curs setanta, més o menys, hi hagué una veritable «diguem-ne» irrupció dins del bloc d'Econòmiques sobre el Rectorat amb una imprecació promoguda principalment per gent sortida de Lletres, ja que aquest sacrilegi no podia continuar, no? Que, què passaria amb aquells llicenciats de sociologia que sortirien de Lletres?, doncs que serien uns periodistes una miqueta més il·lustrats. Es veu que hi ha uns periodistes una miqueta més il·lustrats i uns de no tant il·lustrats, i aquests haurien sigut periodistes il·lustrats.

Parlant de tot, per exemple de coses que s'adirien molt amb el caràcter que tenia l'Autònoma —que ja sabeu que, segons un director general que va venir per aquí, era «roja, obscena y separatista»—, i aquests tres caràcters de l'Autònoma, «roja, obscena y separatista», doncs en aquest cas, no els preocupava tot plegat, però una mica aquesta ofensiva no es va poder resistir. Es va viure una mica traumàticament, perquè hi havia uns professors que més o menys van passar al Departament quan es va canviar de facultat o bé van continuar al Departament de Geografia, on encara alguns hi són, no? Aleshores això era una miqueta traumàtic, però, és clar, hi havia trenta o trenta-cinc estudiants que estaven involucrats en aquest procés i que van haver de canviar de facultat, i se'ls va posar tot una miqueta difícil. Entre ells hi havia la Carme Maltes, que ara és regidora de l'Ajuntament de Mataró, em sembla que en Salvador Alsius, que va ser també professor ajudant de la Facultat, etc. no?

Llavors, d'una manera que no va ser bèl·lica en el sentit de batalles molt obertes, però sí que va ser bastant traumàtica, allà ens quedàvem els uns i els altres. Jo tinc apuntat en un paper que amb el senyor Francesc Noy o Paco Noy a casa meva un dia parlàvem de si també els geògrafs baixariem allà a Econòmiques, perquè què hauríem de fer nosaltres allà? Ja hi havíem muntat la barraqueta i se sabia què hi fariem. Recordeu que no havíem de fer mai a la vida una llicenciatura de geografia. Aquesta és una miqueta la situació del canvi. Aquests noms que he dit s'haurien de complementar amb un petit comentari. Quan es volia fer aquest traspàs el Rectorat es va decantar per l'opció Econòmiques clarament, el director de l'ICE, que era el Paco Noy, que ara està molt malalt, però que si estigués millor de salut podria dir moltes coses perquè en sap més que jo. Doncs bé, en un dia determinat Antoni Serra Ra-

moneda, Francesc Noy i Josep Grifoll van ser persones molt importants, i eren ells els que van fer molta feina, no només didàctica sinó també política. Per exemple, en Jesús Marcos portava el COU perquè l'ICE l'havia llogat. És clar, posar un director de COU com el Jesús Marcos és una cosa ben pensada. Aleshores un dia em diu: «Saps què hem pensat? Que per fer aquest nou canvi, aquest nou pla d'estudis, com que resulta que el Sr. Amando de Miguel ha fet aquests articles al *Triunfo* —va sortir una sèrie molt famosa sobre Espanya, una cosa sociològica, periodísticament molt ben feta— doncs el cridarem com a expert». Jo li vaig dir: «Està bé que es consulti al Sr. de Miguel, però hi ha al, menys dos noms que no ens podem saltar. Hi ha a París el Sr. Pinilla de las Heras i a Lancaster hi ha el Sr. Salvador Giner. Per tant, si us plau crida també aquests dos com a consultors a aquestes jornades de dos o tres dies en què discutirem el pla d'estudis». I aleshores va caure, aproximadament va ser una cosa així, a través del Paco Noy i del Juli Busquets, el Sr. Francesc, Francisco o Pancho Marsal que venia de l'Argentina o dels Estats Units, i que concretament en Busquets em va dir: «Escolta, també aquest»... Aleshores van ser quatre els consultors. Després em sembla que el primer director de *Papers* va ser justament el Marsal², que tampoc no el tenim entre nosaltres.

Llavors, aquesta transició la vam fer amb tanta harmonia com vam saber, encara que era una demostració suposadament desencaminadora del jovent des del punt de vista intel·lectual. Però crec que hi ha altres persones que poden explicar millor que jo aquesta nova estructura de la Facultat, com ara en Joan Estruch si és que li sembla bé. Jo ja he dit prou coses.

En els moments en què la Teresa em va demanar de preparar aquesta intervenció em vaig preocupar una miqueta, però, si em permeteu aquesta recomanació, vaig tenir la idea de consultar l'*Ictineu*, el *Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans segles XVIII-XX*. Això, si voleu, explicaré després què és pels qui no ho saben. Allà vaig mirar què hi havia de sociologia. I, escolta, hi ha un article del Sr. Joan Estruch i del Sr. Salvador Giner, que no sé si el van escriure junts o van barrejar dos articles, que és excel·lent. Per tant, totes aquelles coses del CEDEC, del carrer Bailèn, de l'Àngels Pasqual, d'en Jordi Estivill, totes aquestes fantasies que alguns deuen conservar en la memòria, doncs aquí les teniu molt ben explicades. Hi ha una primera part que es diu «L'absència de sociologia als Països Catalans, 1939-57», em sembla que és el cinquanta-set, «La presa de consciència de la sociologia, 1957-65», «la institucionalització, 1965-74», on surten els papers aquí esmentats, la «sociologia catalana a l'estranger», la «recerca sociològica als Països Catalans», «periòdes de l'obra sociològica catalana». És un llibre que amb tot èmfasi us re-

2. En Pancho Marsal va morir l'any 1979.

comanaria de llegir, si no us l'heu mirat mai. I em permeto de demanar a en Joan Estruch que si fem una segona edició de l'*Ictineu*, per què no us hi poseu amb en Salvador Giner i l'actualitzeu?, perquè aquí s'expliquen coses que no s'expliquen en cap altre paper, encara amb la memòria fresca. Moltes gràcies.

TERESA TORNS: Continuarà Joan Estruch explicant-nos com era el Departament de Sociologia de l'època.

JOAN ESTRUCH: Sí, continuaré i de fet en bona part al final de l'exposició...

ENRIC LLUCH: Continuaré i contradiré si és el cas...

JOAN ESTRUCH: No contradiré...

ENRIC LLUCH: Com calgui...

JOAN ESTRUCH: És que no caldrà pas. El que succeeix és més aviat que el final de l'exposició de l'Enric coincideix plenament amb el que hauria de ser el començament de la meua. Llavors, no repetiré coses que ell ha dit i tampoc no el contradiré. En tot cas, el que faré serà engegar per la via de l'anècdota.

D'aquesta universitat suposadament elitista, franquista, ni que fos amb el nou estil del franquisme, que feia que hi hagués qui ni tan sols no gosés de proposar a l'Enric Lluch si estaria disposat a anar-hi, a mi me'n constava, des de lluny, una versió totalment diferent. L'any 68-69 jo era a Bèlgica, a Lovaina, i un bon dia m'arribà la notícia que a Barcelona s'estava creant o s'acabava de crear una universitat nova, i la imatge que es donava de la nova universitat era molt diferent de la que donava l'Enric. El que a mi se'm va dir va ser que aquesta universitat volia ser una reedició de la que havia estat l'autèntica Universitat Autònoma: en porta el nom i això no és casual. Era una universitat que estava intentant reclutar professorat amb criteris diferents dels que habitualment s'estaven fent servir, i em van donar uns noms de gent fixxada o a punt de fixar, que evidentment em feien pensar que sí, que això podia ser una aventura diferent. Es tractava d'una universitat que estava fent servir l'adjectiu d'autònoma, i que tot utilitzant el parentiu estret que hi havia entre el seu primer rector i el ministre estava decidida a fer una contractació de professors diferent de la tradicional de les oposicions. Era una universitat que pretenia funcionar exclusivament amb personal contractat, com les bones universitats europees i americanes, etc. El grup que estava començant necessitava gent, amb la qual cosa em van preguntar si jo estaria interessat a incorporar-m'hi.

En aquells moments jo estava acabant la tesi, estava fent investigació a Lovaina i la veritat és que no tenia pas encara projectes de tornar a Catalunya.

Però, malgrat tot, des de Sant Cugat i des del carrer Egipcíaques, on hi havia les oficines centrals en els primers moments, em van arribant cartes que em proposaven la incorporació. A l'octubre del setanta vaig fer un viatge d'uns quants dies de Lovaina a Barcelona. Me'n vaig anar a Sant Cugat. Vaig veure l'Enric Lluch, vaig veure en Jutglar, vaig veure en Frederic Udina, vaig veure en Juli Busquets... Eren els que hi havia en aquells moments. I, finalment, després d'algunes rocambolesques aventures que no és ara el moment de repetir, el fet és que em van contractar, amb un sou de 10.000 pesetes. (Una altra cosa curiosa: el sou calia anar-lo a cobrar als locals aquells del carrer d'Egipcíaques, on hi havia un senyor que donava uns sobres de color de xocolata amb tot de coses escrites a dalt i amb les quantitats que et donaven. Anaves a recollir el sobre amb els bitllets. No era ni tan sols un taló, i calia passar a cobrar d'aquesta manera). La universitat en aquells moments, aquesta universitat, anava encara així.

També en aquests primers cursos de la universitat a Sant Cugat, com ha dit l'Enric, hi havia una colla d'estudiants poc o molt decidits a estudiar ciències socials, o sociologia, amb l'etiqueta que se'ls volgués donar, però disposats a obtenir un títol d'aquesta mena. Entre ells, dos ja han estat esmentats: Salvador Alsius i Carme Maltes. Més gent coneguda del departament d'aquests primers anys: en José Luis Crespán, l'Elisa Seculi (dona de Josep Maria Masjuan), en Miquel Briongos, en Josep Ramoneda (director de l'Institut d'Humanitats), en Quim Casal, i tot un grup de Girona a l'entorn d'en Quim Casal, en Sebastià Torralba, la Mariona Alsius, etc.

A mig curs 70-71 jo em vaig incorporar a Sant Cugat l'u de gener del setant-u. I al cap de molt poques setmanes efectivament esclatà la bomba de la notícia que, des del Rectorat, estaven decidits a crear una comissió, una comissió per resoldre el tema dels estudis de sociologia. Aquesta comissió quedà en un primer moment dirigida pel Dr. Josep Grifoll, de l'ICE, i integrada com a membres per Antoni Jutglar, Juli Busquets, a més de Jordi Nadal i Josep Maria Bricall, professors de la Facultat d'Econòmiques, i tres alumnes. La comissió, que va acabar sent decisiva, per raons lògiques va ser mal rebuda a la Facultat de Lletres. La qual cosa va provocar, em sembla, que entre aquesta relativa mala disposició, i d'altra banda una mala salut considerable que en aquells moments arrossegava ja, l'Antoni Jutglar de fet no participés a les reunions. En Juli Busquets, també en bona part pel mal humor per la creació d'aquesta comissió, que posava en qüestió una altra vegada tot el futur de la possible llicenciatura en ciències socials, va renunciar a anar a la comissió, amb la qual cosa li va tocar al desgraciat i innocent que acabava d'arribar de Lovaina, i no sabia res de res.

I em vaig trobar ficat a la comissió com a únic sociòleg, al costat d'Enric Lluch, de Geografia, de dos economistes i dels alumnes. En aquesta comissió

hi van jugar, com també s'ha dit, un paper decisiu els quatre experts que aleshores eren a l'estranger i que es van convidar: en Salvador Giner, que era a Anglaterra, en Marsal, que era a l'Argentina, en Pinilla de las Heras, que era a París, i l'Amando de Miguel, que era al seu país... Per refrescar la memòria, perquè no és automàtic que un se'n recordi de tot, vaig cercar i trobar entre els meus papers una carpeta minsa de correspondència amb en Pinilla i una carpeta molt gruixuda de correspondència amb en Giner, que poso a la disposició de qualsevol eventual investigador «masoca» que en el futur vulgui esbrinar aquesta història inicial del Departament.

De fet en Pinilla no va veure clara la possibilitat de cremar les naus. Jo crec que, segurament amb lucidesa, veia que l'aventura a Barcelona era arriscada, i que deixar la seva feina a París, més uns projectes d'investigació importants que tenia en aquells moments a l'Amèrica Llatina, probablement era excessiu com a cost. I, per consegüent, Pinilla de las Heras el que va fer durant un curs, em sembla que el curs 72-73, va ser anar i venir durant tres mesos entre París i Barcelona, i dictar un curs d'allò que se'n deia «Lògica de la Investigació Científica». El primer curs de Lògica el va fer ell, amb grans conflictes amb la majoria dels estudiants. Les batusses Crespán-Pinilla van arribar a ser famoses a la casa, es van insultar públicament de mala manera, l'estudiant acusava Pinilla de «positivista de merda», i Pinilla li deia que «el gauchisme és la malaltia infantil del comunisme», o una cosa d'aquestes.

Pel que fa a Giner, algun dia hauria d'explicar ell per què no va venir, perquè jo tinc com a mínim vint cartes seves. I, sobretot, és l'altra mina que poso a disposició de qui vulgui, com a mínim vint cartes més adreçades a en Marsal a l'Argentina, de tots els períodes llargs que ell passava allí, en les quals li dic: «En Giner la setmana que ve firma el contracte» i al cap d'un mes li escric: «No, va passar no sé quina història i en Giner no hi va ser, però la setmana que ve, ja tenen els papers al rectorat, signa el contracte». No el va arribar a signar mai i la història es va perllongar... Hi va haver un altre episodi a finals dels setanta en el qual en Giner es va presentar a un concurs que es va fer a l'Autònoma (molta de la gent que hi ha aquí ja hi era): un concurs intern amb un tribunal presidit pel professor José María Maravall i amb l'Amando de Miguel i jo, i en aquest concurs hi havia set candidats. A mesura que se'ls anava cridant, tots aquells candidats s'aixecaren i digueren: «Em retiro». Tots excepte el Dr. Giner. L'últim nom de la llista era el del Dr. Sergi Vilar, que davant l'actitud presa pels altres també va dir: «Em retiro», cosa que probablement no ens ha perdonat mai més. Per tant, va quedar en Giner com a candidat únic, va guanyar la plaça i una altra vegada (això era durant el mes de maig o juny) va tenir durant tot l'estiu un contracte a punt per signar. El mes de setembre va tornar a Anglaterra i no va firmar el contracte. Però repeteixo que de tota aquesta història caldria que ell ens en donés un dia la seva versió.

En aquestes condicions, el curs 71-72 començà, per tant, un nou itinerari de sociologia dins la Facultat d'Econòmiques. El professorat ja l'he anat esmentant. Amando de Miguel va portar un xicot jove, ajudant seu, i que estava treballant amb ell: Benjamín Oltra. En Juli Busquets es va quedar a Lletres, José Cano Tembleque inicialment va passar com a ajudant en aquest departament d'Econòmiques. En Marsal, quan va arribar a mig curs, la primera cosa que va fer (i crec que molt intel·ligentment: Marsal va tenir decisions molt discutibles, i decisions enormement lúcides), va ser agafar una secretària, sense permís, sense autorització i sense contracte. No hi havia cap departament a l'Autònoma, no hi havia un sol departament que tingués una secretària, que tingués personal administratiu. En Marsal la va triar ell, per tant va ser una persona del seu entorn, una persona coneguda de la seva família, i per tant una persona de confiança que no el pogués tirar pels tribunals. Aquesta persona va acceptar, i Assumpció Fonoll va ser secretària aquí fins al dia en què es va jubilar.

Això era el Departament, que tenia els seus despatxos i feia les seves classes inicialment al que era l'edifici de l'Escola d'Idiomes a l'avinguda García Morato. L'altra part del problema eren els estudiants. De mica en mica hi va haver estudiants que accedien a aquests estudis per la via de la matriculació a Econòmiques i, per consegüent, sabent a què jugaven, però transitòriament hi havia també els que van començar a estudiar a Sant Cugat i que es van traslladar a Econòmiques, amb llarguíssimes negociacions sobre el preu que calia fer-los pagar en concepte de matemàtiques, de teories econòmiques, etc.

El rerafons en aquells moments, quin era? No era tan sols ni la voluntat de crear, com va venir després, una Secció de Sociologia dins la Facultat d'Econòmiques, sinó que en el primer moment la Facultat d'Econòmiques deia (i aquest és potser l'únic punt que entraria en contradicció amb una cosa que Enric Lluch ha dit abans), que era un primer pas en un projecte de més abast consistent en la creació d'una Facultat de Ciències Socials, en la qual hi hauria d'haver una Secció d'Economia, però també hi hauria d'haver estudis d'antropologia, de psicologia i de sociologia. Els sociòlegs, per tant, érem els segons que ens incorporàvem a aquest projecte.

Això, malgrat tot, va durar poc i va justificar el preu que van haver de pagar els estudiants de les primeres generacions de reconversió de Lletres a Econòmiques i d'una colla d'assignatures que se'ls va obligar a fer, tot i que amb uns marges de llibertat molt superiors als que hem conegut en els cursos darrers en què hem fet classes a Econòmiques. L'exemple que jo explico és sempre el mateix. En Salvador Cardús, i em situo ja a meitat de la dècada dels setanta, si no m'equivoco, en el seu expedient acadèmic li consta que ha fet, entre moltes altres assignatures de sociologia (de duració anual, no pas semestral), Sociologia de la Religió 1, 2 i 3. Això és impensable en el context d'Econòmiques

que hem viscut després, fins i tot és impensable en el nou pla d'estudis de la Facultat de Polítiques i Sociològia. És a dir, el nivell de constricció, d'obligatorietat, era molt baix, el nivell d'optativitat era altíssim. Hi havia una adaptació considerable als interessos de cada estudiant. S'havien arribat a organitzar durant aquests anys assignatures optatives, buscant una persona de fora, per exemple l'Alfons Carles Comín, que va fer un any un curs sobre sindicalisme. No tenia contracte, també cobrava per *carpetilles*. Què calia per fer això?; que hi hagués un grup d'estudiants que digués: «Ens interessaria per l'any que ve poder fer un seminari sobre el tema del sindicalisme». S'anava a buscar la persona adient, es feia el seminari i automàticament això formava part de l'expedient de l'estudiant.

Per tant, en aquest sentit el preu del pas a Econòmiques va ser alt, però tenia també les seves compensacions, no ens enganyem. Les exigències van anar augmentant de to amb els anys i les situacions es van anar tornant més difícils més tard.

Darrer element: una altra de les idees lúcides i clares d'en Marsal des del primer moment: «Aquest departament, a més de tenir una secretària ha de tenir una revista. I aquesta revista no tenim mitjans per fer-la, però és igual, l'únic que necessitem és un editor amic», i l'editor amic es deia Carlos Barral, amb el qual l'unien velles complicitats... Per a futurs investigadors també, al primer dels dos volums de memòries de Carlos Barral, *Años de penitencia*, hi surt la família Marsal, que era una família del que se'n deia durant els anys de la guerra «la quinta columna», gent que vivia a la Rambla de Catalunya i que escoltava clandestinament la ràdio franquista, etc. Carlos Barral formava part del mateix nucli que Manolo Sacristán abans de la seva evolució: al llibre explica com havien anat junts al cinema Montecarlo el dia que es va estrenar la pel·lícula *Gilda*, amb la camisa blava, a armar el gran escàndol i a interrompre'n la projecció. En Marsal el que va fer, doncs, aliar-se amb aquestes velles amistats que conservava (de recents no en tenia perquè feia massa anys que vivia a l'Argentina) i un era en Barral, i amb em Barral tirà endavant el projecte de la revista. I la revista va sortir, com? Doncs de la mateixa manera: «L'important», deia Marsal, «l'important és que surti al carrer. En Barral tardarà tres mesos a adonar-se que no ha cobrat. Tenim tres mesos per aconseguir diners d'alguna banda. Si la revista surt i estem preparant el segon número, molt serà que no aconseguim que Vicente, el rector, ens doni per pagar el primer número, i mentrestant ja buscarem una altra solució».

I el primer va sortir així. El segon va sortir d'un conveni amb el que era aleshores el director de l'Obra Social de la Caixa de Sabadell, que es va comprometre a pagar tres números de la revista *Papers*.

Aquest era molt l'estil Marsal, un estil que va marcar molt els inicis del Departament, amb inconvenients obvis i innegables, però alhora amb avantatges.

I em sembla que seria injust si no diguéssim que el Departament no hauria tirat endavant ni hauria estat el que va ser sense ell, en bo i en dolent. Però probablement sense ell no se n'hauria sortit. Certament jo no me n'hauria sortit. Probablement hauria intentat tornar-me'n a Lovaina, disparat, en vista de la situació. De material n'hi ha moltíssim per a qui en vulgui. Paradoxalment, a la secretaria del Departament, abans de jubilar-se l'Assumpció va guardar i ordenar en carpetes tots els papers que havia arreplegat durant deu anys. Està mínimament organitzat i classificat. Elements de la història del Departament allà n'hi ha molts, i dossiers de correspondència, també. Se'n pot començar a fer un treball divertit: caldria que algú que no va viure aquells temps, amb distanciament sociològic s'hi posés.

TERESA TORNS: Moltes gràcies per l'ofertament. Ara parlarà Josep Maria Masjuan.

JOSEP MARIA MASJUAN: L'avantatge dels meus papers, pels qui vulguin fer història, és que són més antics. Són papers que comencen als anys seixanta i acaben el seixanta-vuit. De fet no s'encavalca amb el que heu dit vosaltres, ja que vosaltres començàveu al 68. La meua experiència és com alumne, i me n'he adonat que des de la meua perspectiva d'alumne no sabia gaire bé què es el que havia passat, és a dir, des de la perspectiva de l'alumne hi ha moltes coses que no sé realment què va passar. Només en puc oferir una visió esbiaixada, una visió quasi bé anecdòtica, però sense ànim que això sigui el conjunt del que va passar. El context del que va passar als anys seixanta, ja ho ha explicat l'Enric, era el context de l'Espanya tecnocràtica, però hi havia un element, que també s'ha dit però que jo vaig recollir, com ara un document d'una de les propostes d'institució privada, de creació d'una escola de sociologia a Barcelona, això deu ser de l'any seixanta-cinc o seixanta-sis; no està datat, però deu ser d'aquella època, en el qual s'accentuaven molt dos aspectes de context que em semblen importants: un, la crisi de la institució universitària i el tema d'un cert catalanisme. Per tant, un segon element de context era la visió que tenien els grups que volien promoure alguna cosa de sociologia, de crítica de com estava la universitat en aquell moment, i un tercer element era que la sociologia era vista com un element d'oposició, antifranquista, i que, a més a més, va ser de seguida instrumentalitzada com una qüestió, amb una filosofia de l'època, que era la creació d'infraestructures per al país, encara que aquestes infraestructures fossin aprofitades després per la dreta o per l'esquerra.

Aquest és un tipus d'ideologia que va quallar, jo diria, entorn de Jordi Pujol, de tot el que era el moviment nacionalista d'aquell moment. Que va tenir una escissió quan Pujol estava a la presó. Hi va haver un grup més esquerrà que va fundar CEDEC. Això passava l'any seixant-u i es deia Centre d'Estudis

pel Desenvolupament de la Comunitat, al carrer Bailèn. La primera persona que nosaltres... que va parlar de sociologia era en Rogeli Duocastella, que era un capellà. Era un capellà que treballava a Caritas a Madrid i que va ser el que el grup d'esquerres que es va escindir de Pujol, quan Pujol estava a la presó..., el va instrumentalitzar del tot. Es va crear un centre d'estudis que es deia CEDEC, que havia de fer estudis de sociologia aprofitant que en aquells moments hi havia certa dèria tecnocràtica d'estudis d'urbanisme, d'estudis per a la millora dels barris i tota aquella època del *desarrollismo*, i aprofitant una connexió que hi havia amb una altra persona que també és morta, en Jaume Nualart, molt amic de Duocastella, que tenia connexions amb en Porcioles. A partir d'aquí intentaven aquests senyors d'alguna manera fer una infraestructura que permetés al grup polític treballar i fer política clandestina i antrifrancuista, i al mateix temps potenciar un tipus d'estudis que permetés aglutinar «intel·lectuals» o nous professionals cap aquests camps, i perquè, en definitiva, això era una mena de política antifrancuista.

En aquest context es va desenvolupar una cosa molt important, que és la revista *Promos*, que es deia: *Revista para cuadros de empresas*, però que si la llegiu, des d'un número determinat, de «cuadros d'empresa», res, perquè era una revista d'un aire més aviat socialitzant, es parlava de Iugoslàvia... Aquí va ser el primer lloc on jo vaig seguir un curs de sociologia de Salvador Giner, que va ser sempre el mesies promès que ens havia de venir a redimir però que no va acabar de venir mai. Al final sí que ha vingut, oi? Això passava l'any seixanta-u, suposo. Llavors l'únic llibre de sociologia que hi havia era en anglès, de Johnson, clar que d'anglès jo en aquell moment no en sabia. Entre el Johnson i el Wright Mills anava la pel·lícula, diguem.

En aquest context de CEDEC també el Pujol i el Duocastella van muntar, en el si de Caritas, per raons que no sé, l'ISPA, que és una cosa que encara segueix, en la qual es van continuar fent en aquells anys estudis de sociologia aplicada. Amb tot això arribaríem a l'any seixanta-cinc en què es va fer una primera escola de sociologia, que es va promoure el curs 65-66 als Escolapis, a la Ronda, Escola de Sociologia a la Residència Universitaria de Sant Antoni, en el context d'una història que es deia Estudis Contemporanis. Jo penso que el tipus de gent que hi havia, que ara està a la Fundació Bofill: el Porta i el Fèlix Martí, responia, al meu entendre també, a aquesta mena de filosofia que convenia fer infraestructures per al país. Des de la meua interpretació, això va ser una contradicció que va representar una de les raons del fracàs. D'alguna manera la gent del país volia fer infraestructures amb intel·lectuals, però que no els molestessin gaire. Aleshores mai no els acabaven de donar calés perquè eren una mica d'esquerres. És a dir, mai no es decidien a posar un duro perquè l'escola de sociologia pogués tirar endavant. Finalment qui se'n va sortir va ser l'Església, l'ICESB, perquè d'alguna manera potser va saber passar

d'aquesta contradicció de muntar un *tinglado* per fer la infraestructura del país, amb gent que ho volia aprofitar per fer política d'esquerres antifranquista. Em sembla que això és una mica la contradicció que van anar arrossegant i que van patir els estudiants d'una manera brutal.

De tot això que heu explicat, el nostre cas va ser pitjor, molt pitjor perquè no hi havia res. Llavors, des del punt de vista de crònica, jo diria que el curs 65-66 hi havia aquesta Escola de Sant Antoni que va durar dos anys, dos cursos. Van fer dos cursos de sociologia, a part en tenien d'altres com Pensament Filosòfic i altres qüestions dintre del camp del saber. Però de sociologia se'n van fer dos cursos, si a algú li interessa li diré qui els donava, està per aquí escrit. A partir del 66-67 es va crear una institució que es deia EISA, copiant una cosa semblant que va sortir a Madrid promogut pels professors que van expulsar de la universitat, que allà es deia CEISA, que volia dir Centre d'Estudis i d'Investigacions Socials, o alguna cosa així. Aleshores aquí es va crear EISA, però curiosament no s'hi van preveure estudis de sociologia. Els estudiants que estàvem a Sant Antoni vam pressionar perquè EISA es quedés Sociologia, però la cosa no sé per què no es va crear fins al segon any, un curs però molt més petit i molt més reduït. Per tant, l'opció que van pendre els estudiants va ser dir que això d'aquí Barcelona era un embolic. L'únic que hi havia era l'ICES, que va començar paral·lelament l'Escola de Sociologia, a més a més d'una Escola de Ciències Socials, dues coses al mateix temps. L'ICES ha sigut l'única entitat que després va continuar. És clar, els estudiants que havíem fet primer i segon a l'Escola de Sant Antoni no volíem començar per primer, perquè això era perdre dos anys i, per tant, el que vam intentar de fer és que des d'EISA ens convalidessin els estudis. I el que va passar va ser que EISA va plegar, la van tancar, per tant això ens va ser impossible, i el seixanta-vuit es va produir la desbandada.

Alguns van anar a Nanterre, dues persones van anar a París, al moment en què París estava de moda, era en ple maig del seixanta-vuit. D'altres vam anar a parar a Deusto, on ens vam trobar tu i jo³. D'altres no sé on van anar a parar, suposo que a l'Autònoma. En definitiva, l'experiència aquesta que us dic d'EISA a Barcelona va durar dos cursos també. S'hi va fer ensenyament de polítiques i sociologia, el professorat era una mica la *crème* intel·lectual de l'època, això sí, i pràcticament tot es va acabar l'any seixant-vuit, quan van tancar CEISA al final del seixanta-set i finalment, ja dic, aquí la cosa es va dispersar.

Ja per acabar, perquè no en sé gaire més, hi ha una altra escola, que és de la Diputació. Jo només sé que va sortir per aquesta època i que estava lligada entorn d'una revista de ciències socials del Sr. Xifra Heras, però no ho conec

3. En Josep Maria Masjuan fa referència a Teresa Tornés, present a la taula.

gens. A tall anecdòtic, i per acabar, aquí hi ha una carta també de Salvador Giner, perquè el Salvador Giner semblava una persona que en sabia de tot plegat... que li demanàvem moltes vegades que vinguéss i ell posava com a condició per crear una escola de sociologia a Barcelona que fos independent i que no estigués en mans de cap grup. Això era el desembre del seixanta-set i al gener del seixanta-vuit, el Giner i la seva dona havien tingut una criatura que es deia Ricard, jo el vaig felicitar i li vaig comunicar que la situació del país havia empitjorat: havien tancat l'escola de Madrid, l'última esperança, que en Comín estava a punt d'anar a la presó per un mes i mig, i que, per tant, la situació havia empitjorat, a més que les notícies d'EISA indicaven que no tenien diners per fer un curs de sociologia. Li deia, «com pots veure, seguim sense revolució burgesa. És un país migrat. CEDEC ha plegat, Metro-Seis ha plegat, SEFESA ha plegat, ISPA no, encara bo, de moment tenim feina». Això era cap a l'any seixanta-vuit, quan uns quants ens en vam anar a estudiar a un altre lloc.

TERESA TORNS: Moltes gràcies. He gaudit moltíssim. Potser alguns i algunes hem gaudit més que els estudiants, a qui els deu haver semblat que assistien a una cerimònia de la nostàlgia. Ha estat molt interessant, no només pel que s'ha explicat sinó també pels materials que aquí queden. De la mateixa manera que a mi un dia se'm va acudir de fer una *tontada* de tesi, una *tontada* en el millor sentit de la paraula, confio que aquests materials se li acudeixi a algú recollir-los i recuperar allò que va ser la sociologia catalana a la dècada dels setanta, de l'època dels cinquanta, l'època dels seixanta, l'època dels setanta no per pensar com estàvem de malament llavors i com estem de bé ara, no per esbrinar qui som, que això els de la meva generació ja ho sabem, sinó especialment per als qui voleu ser. Aquí hi ha el material a la vostra disposició i també les preguntes que vulgueu fer per aclariment, o aquelles persones que no vulguin anar-se'n a dormir sense explicar aquell record o aquella anècdota que pensin que pot eixamplar el panorama que aquí s'ha donat.

LLUÍS FLAQUER: Per exemple, al Giner li havíeu escrit moltes cartes i jo penso que amb aquest material i d'altres que teniu es podria crear una mena d'arxiu per a la història de la sociologia. Es podria crear una mena d'arxiu on tots aquests materials es guardessin i estiguessin a disposició. Algun dia es poden perdre, poden caure a la paperera i si estiguessin guardats... Aquesta proposta necessita uns recursos, però...

JOSEP MARIA MASJUAN: Hi ha una cosa interessant, que són els plans d'estudis de l'època, que mirant els que fem ara no estan malament els que fèiem abans. Jo els tinc tots.

QUIM CASAL: Com era l'ICE?, com estava muntat? i quin paper jugava?

ENRIC LLUCH: L'ICE Això de l'Instituto de Ciencias de la Educación era una cosa nova. Les universitats no tenien res com aquesta institució, que va néixer d'un decret de Madrid per a totes les universitats. Alguns ICE van ser de seguida molt actius, a mi em sembla que el de l'Autònoma en tot temps, també ara, ha estat molt, molt actiu. Una de les missions de l'ICE era ocupar-se de la vessant docent i didàctica a la mateixa universitat, i això en un cert temps era bastant així. Per exemple, el Consell Social, en què hi havia un senyor que devia ser del Consell d'Administració d'aquesta Caixa de Sabadell que han dit abans el Sr. Masjuan i el Sr. Estruch. Aleshores recordo, per exemple, que l'ICE disposava d'uns certs diners lliures per becar persones. El catedràtic Moragas, catedràtic de Ciències de la Comunicació, amb uns pocs diners de l'ICE va fer una *tournee* per Itàlia, on va conèixer Umberto Eco. Era com un gabinet del Rectorat amb molta llibertat, pocs diners però lliures i, per tant, es podien fer coses. L'ICE va permetre, per exemple, fer alguns seminaris o congressos també. Per tant, estudiar l'ICE... no estaria gens malament que l'ICE. escrivís la seva història. És molt més que la història de l'ICE. És bastant la història de la vessant més oberta, més progressiva, més creativa de la UAB i, per tant, crec que des de l'ICE es veuria bastant.

PREGUNTA: Jo vaig ser professor de l'institut Martorell i hi arribaven sobres...

ENRIC LLUCH: Aquest senyor misteriós dels sobres es deia Méndez, era un funcionari de la delegació d'Hisenda a Barcelona, que tenia una formació de funcionari de l'estat. Em sembla que tenia d'origen la universitat de Lorca, a Múrcia, i que ha continuat treballant per aquí. Ha fet molta més carrera administrativa, no? També era un personatge molt important.

JOSEP MARIA MASJUAN: Per completar això de l'ICE En aquell moment l'ICE va iniciar una línia de recerca en temes de sociologia i l'assessor era Pinya de las Heras. Em penso que no tenia relació amb la facultat. Em recordo que hi havia una recerca que la portava l'Amando de Miguel, una que portava la Marina Subirats i una altra que portava un pedagog amb qui jo col·laborava...

JOAN ESTRUCH: En relació amb la qüestió que ha sortit abans dels plans d'estudis, tindria moltíssima gràcia comparar els plans d'estudis actuals amb els plans antics. La documentació hi és. Tots els plans d'estudis que hi ha hagut al departament, des de l'inici fins ara, es conserven. És molt interessant

veure'n l'evolució: l'evolució en el sentit de més grau de llibertat, menys grau de llibertat, tipus d'assignatures que s'hi introdueixen o que en desapareixen. I una altra cosa: vaig estar l'altre dia remenant l'arxiu del departament i em va semblar que podria tenir una gràcia considerable analitzar i comparar els programes de les assignatures i les bibliografies. Hi ha coses delicioses. Un programa d'Estructura Social d'Espanya dels començaments dels anys setanta, per exemple, en el qual la bibliografia és: l'Informe FOESSA, la *España invertibrada* d'Ortega y Gasset, *Els altres catalans* de Candel, *Nosaltres, els valencians* d'en Fuster, i la tesi de Solé Tura. O bé un curs de Sociologia General del curs 1976-77, bibliografia del primer tema (*Què és la sociologia*): a la bibliografia hi ha Dionisio Ridruejo, Ortega y Gasset, *El laberinto español* de Brenan, un llibre de Carandell i la història de Raymond Carr; es tracta d'un programa de sociologia general del Dr. Jesús de Miguel. Els continguts dels programes i les bibliografies, simplement per veure'n l'evolució, són enormement il·lustratius.

ENRIC LLUCH: Si se'm permet, Ortega y Gasset en el pensament castellà democràtic era molt important, i els castellanitzats d'aquí vivien d'Ortega y Gasset. Era una cosa que psicològicament ens separava i dividia més. Et trobaves a París amb un demòcrata de Madrid o un demòcrata castellà de Barcelona i et deia: «Estic llegint Ortega y Gasset». Això per nosaltres els catalans era una cosa inconcebible, però no és gens estrany que aparegui aquí dues vegades Ortega i Gasset.

M. PIA BARENYS: M'ho he passat bé sentint-vos parlar d'unes experiències que és difícil per a la gent d'avui concebre... Es feien uns estudis sociològics, però potser el que es volia fer era una acció de reconeixement del barri o de com vivia el món obrer. Aleshores era aquest doble pensament, o pertanyies a un moviment catòlic però que era la plataforma clandestina... De fet l'oficial era l'estudi però el que es volia era el reconeixement o una proposta per al barri. Aleshores en un debat que s'ha fet del maig del seixanta-vuit... Aleshores el Sr. Enric Lluch situava l'inici de l'Autònoma com una història de dos germans, i jo des de la vessant d'estudiant ho vaig viure entenent que el franquisme va fer una universitat perquè no fos que el que es fes a la universitat tingués ressò, que hi tinguessin accés les classes altes (la burgesia tenia cotxe per venir-hi) i que el professorat..., i això contrasta amb això que deïeu de recuperació de professorat. Aleshores jo pregunto, se'ls va escapar de les mans? És a dir, el projecte Autònoma era per descongestionar la Central, però realment no per fer una autònoma. Són versions diferents del que podia haver estat, joestic una mica amb els que creuen que se'ls va escapar. Els professors que van venir, van venir perquè feien falta.

ENRIC LLUCH: Jo, com que hi sento bastant malament, no sé si ho he interpretat malament. No, no, no, no t'ho faig repetir, crec que he sentit el que volies dir, no? A veure, entre els «catedráticos de universidad» de tot Espanya, les tres autònomes van ser tres «punyalades traperes», eh? Les tres autònomes van ser tres «punyalades traperes», és a dir, s'ho van prendre molt malament. Per exemple, l'Udina em sembla que era catedràtic en excedència, o una cosa així, el Vicenç Villar Palasí era de Ciències, no sé si era de Farmacologia o de Biologia Fonamental, però feia de regidor d'ajuntament, és a dir, això va ser molt mal mirat.

D'això que expliques tu hi va haver una cosa, i és que van tenir llibertat de reclutament. Això no era una de les línies d'entrar a la Universitat, això no existia. Això només existia si un catedràtic triava bé els seus ajudants, els de baix de tot. Per exemple, l'Etapé, en Fabià Estapé, una cosa que va fer molt bé va ser triar els seus ajudants, si mirem on han arribat després. Ara no vull dir cap nom perquè me'n deixaria algun. L'examen de la seva assignatura consistia en el següent: l'Etapé estava al seu sancta sanctorum i allí els alumnes només hi arribaven després d'haver passat per tres o quatre sapastres que els havien *matxacat* literalment, i quan arribaven allí queien i estaven disposats a firmar la pròpia sentència de mort, i allà ell volia fer de pare: «Aviam, què li han fet aquells nois joves?» Eren temps en què se suspenia per anar sense corbata. No sé. Llavors, és clar, qualsevol cosa.